

SAHA (YAKUT) TÜRKLERİNİN KUT-SÜR İNANCI

Prof. Dr. Fatih KİRİŞÇİOĞLU

Kimilerinin bir din kimilerinin ise bir inanç sistemi olarak gördüğü yaygın adıyla Şamanizmin (Tengricilik, Kamizm, vb.) bugün de başta Kuzey halkları olmak üzere bir çok toplumun hayatında önemli bir rol oynadığını söylemek mümkündür. Bu inanç sisteminin Sahalardaki adı **Kut-Sür İtegele** (Kut-Sür İnanıcı) veya **Tañara Üöretege** (Tanrı İlmi-Öğretisi) dir. Sahaların günlük hayatlarında Kut-Sür İnanıcının derin izlerini her zaman görmek mümkündür. Fakat, bu inanç sistemi üzerinde Türkiye’de yeteri kadar çalışma yapılmadığı için kavram ve rituelleri ile birlikte tam olarak bilinmemektedir. Bu tebliğimizde hiç olmazsa ana hatlarıyla bu inanç sistemi üzerinde bilgi vermek istiyorum. Öncelikle kavramlar ve karşılıkları üzerinde duralım.

Kut : Bütün canlı varlıkların canı. İnsanın canı 3 unsurdan ibarettir. **Buor kut** (toprak-can) ; **Salgın kut** (hareket eden, esen hava-can) ; **İye kut** (ana can). Bazı sahalarda rivayetine göre kut, **Ürüñ Ayı Toyon** tarafından verilmektedir. Bunu **Ayuhıt** İlahesi getirmektedir. Hikâye ve masallarda **Ağa kut** (baba-can) ve **Sür kut** (hayat-can) ibarelerine de tesadüf edilmektedir.

Soroxoro (oyun con) salgın kuta salıybitin,

İye kuta telesiybitin,

Bitariyar buor kuta burallıbitin

Bulan ağalannar (caxtar) sürüger

Kutuyar xolbuu inerdiler (Vas.).

“Bazı şamanlar onun (kadının) dönmemek üzere gitmiş olan hava-canını, uzaklaşmış olan ana-canını, dağılmış olan toz olup dökülen toprak canını bulup getirerek bütün bir cisim hâline koydular ve onun (kadının) sür-kutuna (yani, yaşama kabiliyetini haiz bedenine, uzviyetine) aşılardılar.”

Ağa kuta aymanan,

İye kuta iedeyen,

Sür kuta süüdüybüt.

“(Onun) Baba-canı bozulduğundan, Ana-canı şaşaladığından Onun yaşama ve hayat kudreti zayıfladı” (YDS, 570-571).

Kuta toxtubut : öldü (canı döküldü).

Kutun-sürün xamnattım (ürgüttüm) : onun mevcudiyetini sarstım (korkuttum) (YDS, 572).

Sür II (krş. Türk. can, insan ve hayvanda yaşamak kudreti): Enerji, irade ve genellikle insandaki ruhî hadiseler timsali, herhangi bir şeyin en yüksek derecesi, insanların, hayvanların hatta balıkların bile ruhî hayatı (krş. I kut); **sür**, **Uluutuyar Ulu Toyon** tarafından verilmiştir ki öldükten sonra da onun yanına gider. “**sür**” **abaahı** tarafından yenilemez. **Sür-kut**: hayat-ruh. Yaşamak kudreti, **kuttaax sür**: can ve hayat. **süre suox**: cansız. **Añardas sañarargıttan aru** (yahut **as**) **süre kötön xaalar**: Yalnız senin konuşmalarından yağın ruhu (veya genellikle yemeğin ruhu) uçuyor (uçup gidiyor). Yani yağ (yemek) lezzetini ve besleyici kuvvetini kaybediyor. **Tıl süre** yahut **tıl ös süre (tıl iççite** kelimesi ile birlikte bir derecede kullanılıyor) havadisın canı (ruhu) (rüyada görüp işitilen ve hakikatte ise bir havadis almaya işaret olan rüya hakkında söylenmiş); **sür kut**: yaşamak,

kuvvet-I hayatiyet, daha yaşamak gücünde olan bünye; **süre tostubut (köppüt)**: onun (hastanın) yaşamak kuvvet ve enerjisi kırılmış (uçmuş).

(E. K. Pekarskiy, Yakut Dili Sözlüğü, s. 2402, Cilt: 2, Sovyet Bilimler Akademisi Yayınları 1959.)

Tın I (karş. Türkçe tın: soluk, ruh, hayat, can): 1. soluk al-, üfle-; nefes, hayat, ruh, can (krş. **kut** I, **sür** II, **duhaa**) hem hayvanata hem de nebatata has olan hayatiyet (ten şu veya bu sebepten **kutu** kaybetmekle bir parça hayatiyeti kaybetmiyor, ve **kut** bedene geri dönerek onu canlandırıyor; ancak beden çözülme alâmetleri göstermeye başlarsa, artık anda **tın** bulunmuyor demektir, ve **kut** oraya dönmekle ölü bedeni diriltemez) **tının baar buollar**: eğer sende daha soluk varsa (yani sen daha diri isen) **tuna ere xaaan baran**: onda artık pek az nefes (hayat) kaldı **tuna suox**: nefessiz, cansız kuhağan **tın**: fena (şerir) ruh (krş. **abaahı**) **tın bier**: ihya etmek (krş. **tilinner**) **tañarağa tını bier**: can Tanrıya ver-, can çıkmak, ölmek 2. nefes, görülen soluk alma, buhar (topraktan çıkan) 3. menfez, hava geçmek için delik

(E. K. Pekarskiy, Yakut Dili Sözlüğü, s. 2948-2949, Cilt: 3, Sovyet Bilimler Akademisi Yayınları 1959.)

Bu anlayışa göre, kutun bedenden ayrılması ile ölüm gerçekleşmez ama kişideki kutsallık kalkar, sıradanlaşır. Kut, insan için kesinlikle bir güç ve uzun ömrün vazgeçilmez bir dayanağıdır. Birey onsuz hayatını sürdüremez. Ancak tın bedenden ayrıldığı vakit, bedenin ölümü hemen gerçekleşmiş olur (İnan, 2000, 176).

Kut, kelimesi üzerine yapılan açıklama ve tartışmalara Jean-Poul Roux "Altay Türklerinde Ölüm" adlı eserinde geniş yer vermiş olup, bu açıklamada kutu şu şekilde izah eder;

- 1- Çadırın açıklığından düşen jelati-nimsi bir madde,
- 2- Zihin, ruh, hayati güç,
- 3- Şans,
- 4- Sürüleri koruyan bir muska ya da nazarlık anlamlarını taşımaktadır (Roux, 1999:36).

Sürün akması. Açık olmaya geçidin açılışı denilir. Bu geçitten dua girer. Duayı biz sür diye de adlandırırız.

İnsanlar, tabiat, Tanrılar hepsi birbirlerine bağlayan geçide (iplere) sahiptirler, o geçit boyunca sürün akışı gerçekleşir.

Sürün akışı ne kadar düzgün sağlanırsa, insanlar o kadar birlik beraber içinde olur.

İdarenin simgesi. Tanrı öğretisinin idaresi ağacın büyümesine benzer. Tanrı idaresi, tabiatı takip etmelidir.

Ağaç, kökleri sağlam, dalları ve budakları yeşilse, büyür.

Aal luuk mas¹, işte bu idarenin simgesidir.

İdarenin önemi. Birleşme düzensiz olmaz. Birleşme düzenli olur, ancak o zaman sağlam temellere oturur.

İdare insanların yeteneklerinin çıkmasını sağlamalıdır, iyiliğin yükselmesine yardımcı olmalıdır. İşte bu tanrının idaresidir.

Yönetme. İdare, sürün akışlarını düzenlemektir. Buna yönetme denilir.

Yönetme akışını ne kadar doğru iletirse, o kadar iyiliği arttırma çoğalır.

Yönetme de Tanrı yolunu takip etmektir, o zaman sağlam olur.

Yönetme yolları. Tanrıların dokuz yolu vardır, yönetme de bu şekilde hayatın akışını düzene sokmalıdır.

Sürleri düzene sokma. Yönetme sürleri (bire birer fertleri) beceriyle sağlamlaştırılmalıdır. Bu düzen sürün akışını sağlamalıdır.

Yükselme, dalların yükselişi gibi veya Tanrı göklerinin sıralaması gibi yapılmalıdır.

İnsan ne kadar güçlü sürlü ise, o kadar yüksek seviyede duracaktır.

Ancak bu şekilde sürün akışını uygun olarak sağlayabilir.

Sürü yetmeyen insan kendi kudretinden daha üst seviyede olduğunda, diğer sürlere engel olur ve kapatır.

Böyle bir insan, yeme düzenini başlatabilir.

Ebedî olması. Mesleği almış olan insanın hava kutu ölmez, mukaddes buluta göçer veya mesleğin atasına gider.

Bu kut zamanı geldiğinde birisine iner.

Hazır olma. Meslek girdiğinde, insan yetişmeye hazırlanır. O zaman, önceden ne yapıp ne yapmayacağına karar vermelidir.

Bazı insanlar meslek girdiğinde hazır olamazlar. O zaman çok ağır bir şekilde hastalanırlar, hatta ölebilirler de.

Olgunlaşan (mesleğinde) insanlar, yetişirler.

Yetiştirilme. Mesleği almayı öğrenmeye yetişme diyorlar. Yetişmenin iki şekli vardır: birincisi, mesleği bilen insanı taklit ederek öğrenme, ikincisi, kendi kendine öğrenme.

Görünüş değiştirme. Yetişmiş insanın şekli değişir. Onun girdiği (indiği) insan mesleğine uygun olarak düşüncesiyle, vücuduyla değişir.

¹ Mukaddes meşe ağacı. Rivayete göre, bu efsanevi ağacın sahibi olan ruha, oğlunu veya kızını evlendirmek isteyenler, onların akıbetlerine dair sorular sormak üzere, hediyeler vererek müracaat ederlerdi; bu ruh bunlara kadın şeklinde gözükürdü ve eğer hediyelerle tatmin edilmiş ise yarıya kadar gözükerek ve apaçık konuşarak sorulara cevap verirdi.

Hava kutu yetiştirme (eğitme). Yetişme ilk önce hava kuta girer. İnsanın düşüncesi o zaman mesleğe yönelir. Bunu hava kutu yetiştirme diye adlandırırlar.

Hava kutun eğitilmesi insanın iç kudretini açar.

Ana kutu eğitme. Ana kut, Ürüş Ayı'nın bir parçasıdır. Onun için sınırsız gücü açma kudretine sahiptir. Fakat, tabiat gücünü almanın birkaç ölçüsü vardır.

Ana kutu eğitme demek, insanın tabiat gücünü (Ürüş Ayı'nın duasını) kullanmayı genişletmesidir.

Hava kut, mesleğe yönlendirildiği zaman, ana kutun gücünü çıkarmak için bir yol açılır. O zaman insanın ana kutunun yaratma gücünü ortaya çıkartması çoğalır. İşte buna ana kutu eğitme diyoruz.

Toprak kutu eğitme. Hava kut, toprak kutun aracılığıyla ana kutun gücünü alır. Onun için vücudu mesleğe hazırlamanın büyük önemi vardır.

46. **Meslek çeşitleri.** Mesleğin başlıca üç çeşidi vardır: dil mesleği, şaman mesleği, ustalık mesleği.

Ustalık mesleği. Bu mesleğin atası Uлуу Suorun'un dünyasından inip yerin altına yerleşmiştir.

Usta olma demek, tabiatın parçalarını insanın kullanacağı eşya olarak şekillendirmektir.

Böylece bir şeyler yapmanın hepsi ustalık mesleği arasına girer.

Ustalık sanatının atası insanın toprak kutuna daha çok girer.

Dil mesleği. Dil mesleğine sihirbazlık denir. Bu meslek içine destancı olma, şarkıcı olma, dua etme, dille eğitim mesleklerinin hepsi girer.

Sihirbazlık daha çok insanın hava kutuna girer.

Şaman mesleği. Şaman olma, tabiatın derin güçlerini tüm vücuduyla hissederek öğrenmeye dayanır.

Şamanlığın atası ana kuta daha çok girer.

Deneme. Yetişme eğitimini geçen insan denemeyi de geçer. Deneme, insanın mesleğini ne kadar öğrendiğini kontrol etmektir.

Denemeye insanın mesleği ne kadar başarabildiği belirlenir.

Dal. Mesleğin dokuz ölçüsü vardır. Onu dal diye adlandırırlar.

İnsan ne kadar yüksek mevkie ulaşırsa, o kadar gücü artar.

Girişi. Aan Caahın insana Tanrı ateşi olarak girer. Tanrı ateşi, güneşin ateşidir. Tanrı ateşini yıldırım düşüş bir ağacın dallarını yakarak da alırlar.

Bu ateş insana siner, insanın sürüne girer. O zaman insan kötülüğü anlayıp ayırt edebilir.

Tanrı ateşli insan yaşamında yetenekli, iyiliği çoğaltmaya gayret eden, dinamik enerjiye sahip olur.

Gerçek. Tanrı ateşinin girdiği insan, gerçeği anlama yeteneği kazanır.

Gerçek, Tanrı yolunu izlemek, düşünceye, dile, vücuda kötülüğü sindirmemek, iyiliği yüceltmektir.

Gerçek, sürü kuvvetlendirmektir. Gerçeği bilme yeteneğine sahip olan insan hata yapmaz, onun için

Ölçü. Bizim düşüncemize göre, ölçü kelimesi insanın sürünün ölçüsünü göstermektedir.

Ölçüsü küçük diye, az sürlü insana derler. İnsanın sürü (ölçüsü) ne kadar az ise, o kadar da kapsamı dardır.

Böyle bir insan daima acele etme durumundadır.

Ölçüsü geniş olan insanın kapsamı geniştir, rahat durumdadır. Bu da sürü demektir.

Tanrı ateşi. İnsan Tanrı ateşini almayı öğrenmelidir. İnsan bu ateşi ne kadar çok alırsa ölçüsü büyür, kapsamı genişler, düşüncesi uzar, rahatlar, o kadar da yayılması doğru olur.

Tanrı ateşi, Tanrı yoluna ulaşmaya rehberlik eder.

Bioenerji. Tanrı ateşi insana sinerek sür olur. Bu sürün insanın etrafında yayılması bioenerji diye adlandırılır. Bioenerji, insanın etrafında bulut gibi yayılır.

Bioenerji, insanı kötü ruhlardan korur, onları yaklaştırmaz.

50. Üstteki bioenerji yukarıdan giren kötü ruhları kovar, ortadaki bioenerji kuzeyden yayılan kötü ruhları kovar, aşağıdaki bioenerji batıdan girmeye çalışan kötü ruhları geri döndürür.

Korunma. İnsan, Tanrı ateşini ne kadar alırsa, o kadar kendi kutunu-sürünü koruma gücüne sahip olur.

Burada da onun kapsamının genişliği yardım eder. Kapsam ne kadar çok geniş olursa, kötülük , hilekâr o derece yerleşemez.

Bioenerji de yardım eder, bioenerji insanın etrafında dolaşarak korunma ortamını yaratır.

O, hilekârlığı bilip hissetme yeteneği kazanır, vücudu bu yönüyle açılır.

Tanrı ateşli insan sadece kendi sürünü anlar olmaz. O, pek çok insanın sürü (bulutu) birleşerek bir, genel sür olduğunu vücuduyla hisseder.

O, bu bulutun durumunu bilir. Nereden kötülüğün, hilekârın sızarak gireceğini, nereden bedduanın döneceğini bilir. Ve kendi kudretini kullanarak bu kötülükleri dağıtır ve uzaklaştırır.

Tanrı ateşli kişinin etkisi insanların umumî bulutunda dağılma gücüne sahip olur. Böylece insanları toplar, düşüncesini berraklaştırır, sürünü kuvvetlendirir.

Toprağın çekmesi. İnsanın toprak kutunun yetiştiği yerinin, farklı bir önemi vardır. Bu yerin toprağı onunla bağlantılıdır. Onun için toprağın çekmesi diye bir anlayış doğmuştur. Doğduğu toprakla bağlantısı koptuğunda, insan kuvvetten düşer.

58. **Ana kutun yerleşmesi.** İnsanın ana kutunun bir kısmı, herhangi bir ota, ağaca ve hayvana yerleşme yeteneğine sahiptir.

İnsanın ana kutu bir kısmı, tabiatın değişik unsurlarına ne kadar sinerse, o, o kadar güçlenir.

Ana kutu tabiatla tam bir bütün olduğu zaman, insan ölümsüz olur.

Ruhlar. Tanrı öğretisinin söylediğine göre, her şeyin bir ruhu vardır. Ruhlu olan her şey, yaratılmıştır. Böylece ruh, toplayan, birleştiren güç, gerçek unsurları (âlemi) yaratan güçtür.

Bu güç, Ürûn Ayı'nın duasının toplanmasından türemiştir.

Odun, bu gerçek âlemi yaratan ruhlardan en güçlüleri ve soylularıdır.

Odun, Orta dünyanın temelidir.

Toprak kut. Ürûn Ayı teşkilatlanma, çoğalma gücü verir. Bu gücü en ince tabiat şeklinde bütün dünyaya yayılır.

Ürûn Ayı, dünyanın ana kutudur. Bundan dolayı onu yaratıcı ana kut diye adlandırabiliriz.

Diğer ana kutlar ondan yaratılırlar.

Odun ise Orta dünyanın toprak kutudur. O, güneşi, ayı, yıldızları, yeri, dağları, hayvanları ve insanları yaratmıştır.

Odun, asıl toprak kutudur. Diğer toprak kutlar ondan yaratılırlar.

Tanrılar. Âlimlerin söylediklerine göre, Tanrıların hepsi Ürûn Ayı'nın çocuklarıdır.

Bazen bunu Ürûn Ayı'nın görünüş değiştirmiş şekli olarak ifâde ederler.

Birinci gökte Ürün Ayı, Ayıhıt olarak gözüür.

İkinci gökte o, İeyexsit olur.

Üçüncü gökte, Cöhögöy olur.

Dördüncü gökte, Xotoy Ayı olur.

Beşinci gökte, Uluu Suorun olur.

Altıncı gökte, Aan Caahın olur.

Yedinci gökte, Cılğa, Tañxa ve Bilge olur.

Sekizinci gökte, Odun ve Çıñıs olur.

Dokuzuncu gökte ise sadece kendisi gözüür.

Beş âlem. Tanrı öğretisi beş genel âlemi ayırır.

1. Ateş;
2. Hava;
3. Su;
4. Toprak;
5. Taş (demir);

Bunların hepsi ruhludur.

İnsanın durumu. İnsanın durumu, bu âlemlerden hangisinin güçlü olduğuyula alâkalıdır.

Ateş güçlü ise, insanlar çok gayretli olur, hiçbir şeyden doymazlar ve durmazlar.

Hava güçlü ise, insan çok rahat, uyanık, hareketli, insan sarrafı olur.

Su güçlü ise, insan oldukça ağır, gayretli, yavaş hareketli olur.

(98) Toprak güçlü ise, insan yerleşik hayattan hoşlanır, ani kararlar almayıp değişmez.

Taş (demir) güçlü ise, insan kendisine hakim olup, sert karaktere sahip olur.

ANA RUHU

İsmi. Ana ruhuna bazen ata ruhu derler.

Ana ruhun

Koruyucusu

Ata ruhun yardımcısı

diye dualarda söylerler.

Ailesi. Ana ruhu, Ürün Ayı yaratmıştır. Ana ruh onun vücudunun bazen parçası olur. Onun için Ana ruhu, esas ruh diyorlar.

Şekli. Âlimlerin söylediğine göre, ana ruhu şeffaf yumurtaya benziyormuş. Bazen de cüce olarak gözüküyor.

Yeri. Ana ruhu insanın kalbindedir.

(120) **Ana Ayı (Tanrı).** Ürün Ayı ruhu kendisi vermez. Onun altındaki Tanrılardan ya da ruhlardan herhangi biri verir.

O ruhu veren Tanrı (ruh) ona kendi özelliklerini de verir. Onun için Ana Tanrı oluyor.

Yere inişi: Ana ruhu dokuz göğün hepsini dolaştıktan sonra yere iner. Onun için onlara bağlı kalır.

Fakat, veren Tanrı'dan fazla bir güce sahip olur.

İzlediği yolu. Saha anlayışına göre her insanın kendine göre izlediği yolu vardır.

Ana ruhu denilen kapı Tanrı gücünün çıktığı kapıdır.

Bu kapının yukarıda söylediğimiz gibi dokuz yolu (aartığı) vardır ve yolun her biri yedi düğümlüdür.

Yol açıldığında Tanrıların her biri bir yola gider. O açılan kapıyla içeri güzel bir davranış biçimi, yetenek ve meslek gibi özellikler girebilir.

Ancak giren güçler düğümlerin çözülmesine bağlıdır.

Ne kadar çok kapı açılırsa, düğüm çözülürse o kadar da insana giren güç artar.

Akraba yolu. Soylu bir ailenin atasının isteğiyle yollar açılır.

Örneğin Namların² kutsal hayvanı kuğudur, bu demektir ki, onlar İeyehsit'e kadar yol alıyor.

Xanalar bölgesinde yaşayanların kutsal hayvanı kartaldır. Yollarını Hotoy Tanrı'dan alırlar. Xorolor Ulu Suorunun soyundandır.

Hem ananın hem atanın da kendilerine has Tanrıları vardır. O Tanrılardan hangisinin gücü galip gelirse çocuk ruhunu o verir. O zaman o çocuğa Asıl Tanrı olur. Çocuk, olgunlaşması ve adam olması için Ana Tanrı'nın yolunu takip eder. Ancak, ebeveynlerinden birisinin ruhu yenilgiye uğrarsa Ana Tanrı'nın yolu kalır. Herhangi bir zaman o, yeniden yol alabilir.

Tanxa yolu. İnsan hayatının iç akışı hep akraba yoluyla gider. Buna da Cılga Xaan'a bağlı yol derler.

Bu yol tabiatın akış sistemine uyarak ilerde Tanxa ile bağlanmalıdır.

İnsan doğduğu günden beri Tanxa'nın etkisi ile yaşar.

² Yakutistan 32 valiliğe ayrılıyor. Nam onlardan birisidir.

Her insan belli bir ayda dünyaya geliyor. Ondan dolayı doğduğu ayın ruhunun etkisi altına girer.

Akraba yolu ve Tanxa yolunun kesişmesi olumlu olabilir ya da olumsuz olabilir.

İnsan Ana Tanrısının ayında doğduğu zaman kesişme olumlu yönde olur. O zaman insanın yetenekleri ortaya çıkar.

(121) İnsan Ana Tanrısının ayından önce ya da sonra dünyaya gelirse kesişmenin sonucu yetersiz olur.

İnsan Ana Tanrısının ayından daha önce ya da daha sonra dünyaya gelirse kesişme sonuçsuzdur. Böyle insan yeteneklerini eksik kullanır.

Akraba yolu. Akrabaların ayrı bir Tanrısı olur.

Bu akrabalar kendine has özellikleri olup boylara ayrılmaktadır. Böyle bir ayırım utumların³ değişmesinde gerçekleşir.

Tamamı dokuz utumdur. Akraba insanlar ne kadar çok utuma sahip çıkarlarsa o kadar güçlü olurlar.

TOPRAK RUHU

İsmi. Toprak ruhuna bazen su ruhu derler.

Önemi. Toprak ruhu vücudu oluşturan güçtür. O, Odun'dan türemiştir. Su ruhuyla, Toprak ruhuyla, Dağ ruhuyla, Yer ruhuyla, Hava ruhuyla, Ateş ruhuyla alâkalıdır.

Rengi. Toprak ruhunun rengi kahverengi olur. Âlimlerin söylediğine göre o bazen cüce olur, bazen bit olur, bazen de tüm vücuda dağılır.

Yeri. Dolaştığı yerler de ayrıdır. Bazıları ona kalpte yaşar derler. Bazıları da belde bulunur derler.

Ağırlığı. Toprak ruhu ağırdır. O Hava ruhu gibi sıçramaz, uçmaz.

Yaratılışı. Toprak ruhu, Ana ruhu oluşturur. O Ana ruhun ikinci şeklidir. O, çocuğun yetişmesiyle var olur ve çocuğun vücudunun gelişmesini kontrol eder.

Yetiştirilmesi. Dokuz Tanrı ailesinin gücüyle dokuz ayrı bölümden oluşan omurilik yetişir. Sonra bu bölümler arasında kutsal etler oluşuyorlar. Ağaç gibi insan da yetiştirmeye, büyümeye başlar. Bu büyümeyi Toprak ruhu sağlamaktadır.

³ Utum: Tanrı'ya ulaşan uzun yol, bazen bu yolun takipçilerine de veya yol göstericilere "utummaaççı" diyorlar.

Yerleşmesi. Ana ruhu, Tanrı yolunun akışıdır. Bu yolun akışı Toprak ruhunun oluşmasıyla sadece duraklar ve beş âlemi kendi etrafında toplayıp gözüken-bilinen yaratık olur.

(125) Bu duraklamaya “turuu” derler.

Utumu⁴. Toprak ruhu, vücudu oluşturur. Orada da o Ana ruhundan gelen bilgidен faydalanır. O bilgiyi kullanarak vücudu olgunlaştırır.

İnsanın yetişme çağını (yedi yaşına kadar) üç ayrı bölüme ayırırlar.

İlk önce insanın yetişmesi için dokuz bölümü tam olgunlaşmalıdır. O zaman vücudunun tamamı sağlam olur.

İkinci olarak, insan dokuz bölümle bağlandıktan hemen sonra Ana Tanrı'nın gücü altına girer. Bundan dolayı, insanın vücudu herhangi bir görevi yapmak için hazırlanmaya başlar. Onun belirtisi, insanın doğuşundan beri görülür. Onu araştırmacılar görür.

Üçüncü olarak, insan ana dilini öğrendikten sonra vücudunun gelişmesi konuşma ile sağlanır.

Böylece insan, yedi yaşına kadar üç dönemi geçip olgunlaşabilmek için hazır hâle gelir.

Kesişmeler. İnsan büyüdüğünde vücudunun olgunlaşması döneminde kesişmeler vardır. Bu kesişmeler her yedi yılda bir kere kendilerini değiştirir.

Doğumundan yedi yaşına kadar insan gelişmesinin birinci dönemini geçmiş olur. Buna da “ulara” oldu diyorlar.

Yedisinden on dördüne kadar insan yavaş yavaş olgunlaşır. Bunu da ayağı kara oldu, elini kaldırır oldu diyorlar.

On dördünden yirmi birine kadar insanın vücudu tam olgun olur.

El kasları

Büyüdü.

Bacakları

Piştı.-

diye onu anlatırlar.

Yirmi birinden yirmi sekiz yaşına kadar insan ev, bark sahibi olup hayatını kurmaya başlar. Bundan dolayı bu dönemi,

⁴ Soydan soya, nesilden nesile.

İyi damat,
Utangaç gelin,
Dönemi,-

diye adlandırırılar.

(126)Yirmi sekiz yaşından otuz beşine kadar insan daha ciddî olur, tertipli olur. Bu dönem için onlara:

Saygıdeğer ağabeyler,
Güzel, narin yengeler,-

derler.

Otuz beş yaşından kırk ikisine kadar daha da ciddileşir ve idrakli olur.

Kesişme dönemleri insanları yetiştirmekte kullanılır. Olgunlaşma tüm vücuda sinmelidir, böylece vücut olgunlaşması gerçekleşir. Bunun için insanın vücudunun olgunlaşmasını yetiştirmek için kullanırlar. Kurallarımız da böyledir:

- Olgunlaşma kesişme dönemine denk gelmelidir.
- Olgunlaşma vücudun tamamına sinmesi yedi yıl boyunca sürer.

Esas anlamı. Tanrıların Toprak ruhuna girmesiyle tepkiler şöyle gerçekleşir:

1. Üreme organı olgunlaşır.
- 2.Yemeğin mideye ulaşmasını sağlayan ve yemeğin pişmesini sağlayan organlar olgunlaşırlar.

1. Ciğerler tam gücü verirler.
2. Mide sağlamlaşır.
3. Akciğer temizlenir.
4. Kalp iyileşir.
5. Göz keskinleşir, kulak açılır.
6. Beynin işlemi hızlanır.
7. Kutsal et açılır.

Durumları. Toprak ruhu ne kadar fazla gücü Tanrılardan alırsa insanın durumu değişir. Tanrı öğretisi üç ayrı durumu belirtmektedir.

Kapalı bir vücuda sahip diye, Tanrılara ulaşan yolun sadece birinci ve ikinci düğümlerini çözmüş olarak dünyayı tam anlamamış birisine derler.

Açık vücutlu diye, Tanrıların aartıklarını üçüncü ve dördüncü düğümlerini çözmüş, dünyayı iyi algılayan birisine denir.

Kutsal ete sahip Tanrı aartıklarını açmış, dünyayı tam olarak bütün gerçekleriyle anlamış birisi derler.

Korunuşu: İnsanın canlı olması, Toprak ruhuna bağlıdır.

-Tanrılar Toprak ruhunu sağlamaştırın yeteneğe sahiptirler,

-İnsan Toprak ruhuyla diğer taraftaki yeni Ana ruhu açarak çocuk olur,

-Toprak ruhunu koruyarak, mal ve mülk sahibi olur.

(127)-Toprak ruhunu koruyarak, insan tabiatına sahip çıkar.

-Çocuklarını, Toprak ruhunu korumak için insan servet biriktirir.

Fakat, Tanrı öğretisine göre, sadece Toprak ruhunu korumak yetersizdir, insan Toprak ruhunu koruyarak Ana ruhunu da korumuş olur.

Dağılışı. Ana ruhu uçtuğu zaman, Toprak ruhu dağılır. Bu demektir ki, Tanrı'nın gücü girmez olur, içindeki işleri durdurur.

Bunu ölüm diye adlandırırılar.

Sonuç.

Ömrünü uzat,

Yaşını doldur,

Hayatındaki gayeni gerçekleştir,-

duamızdır.

Dom!

HAVA RUHU

İsmi. Hava ruhuna bazen uçan ruh, hafif ruh denilmektedir.

Ailesi. Hava ruhu, Toprak ruhundan türemiştir.

Hava ruhu Çınıs ile bağlantılıdır.

Rengi. Hava ruhunun rengi bembeyaz olmaktadır. Bazen cüce olarak gözükmektedir.

Ağırlığı. O hafif olur. Onun için hem sıçrayabilir hem de uçabilir.

Yerleşimi: Hava ruhu, insanın kulağında bulunmaktadır.

Önemi. Hava ruhu, insanın ince âlemini oluşturur. Bu âlemde insanın durumu, istekleri, düşünceleri bulunmaktadır.

Yaratılışı. Ana ruhu, Tanrıların aartıklarını açıp vücudun gelişmesini sağlayan Toprak ruhunu oluşturur. Sonradan Toprak ruhu insanın hayallerini, duygularını, düşüncelerini yöneten gücü, Hava ruhunu yaratır.

Esas anlamı. İnsan hangi Tanrılara bağlı ise, o Tanrıların duaları Hava ruhuna girip ince âlemi oluşturur.

(128) -Ayıht girdiği zaman, insan ev ve bark kurma düşüncesine kapılır;

-İyehsit girdiği zaman, insan tabiatı korur;

-Cöhögöy girdiği zaman, insan çalışkan olur,

-Hotoy Ayı girdiği zaman, insan başka insanlarla birlikte yaşama yeteneğine sahip olur;

-Ulu Suorun girdiği zaman, insan meslek sahibi olur;

-Aan Caahın girdiği zaman, insan hayatın gerçeklerini anlama şansına sahip olur.

-Cılga (Tanxa, Bilge) girdiği zaman, insanın bilgisi genişler.

-Odun (Çınıs) girdiği zaman, insan tabiatı bile etkileyebilecek güce sahip olur:

-Ürün Ayı girdiği zaman, insan ilâhi zekâya sahip olur.

Şimdi bu giren bilgiler Tanrıların aartıkların derinlerine giderse o kadar düğüm çözülebilir.

Düşünce yürüyüşü. Sahaların anlayışına göre düşünce yürüyüşü vardır.

Düşünce yürüyüşü hem doğru olabilir hem de yanlış olabilir. Tanrılardan ortaya çıkan düşünce yürüyüşü doğru olur.

Belâlardan çıkan düşünce yürüyüşü yanlış olur.

Sahalara göre düşünme denilen şey, Tanrılardan derlenerek çıkan düşüncedir. Bu düşünce, tabiatı takip eder.

Hava ruhu düşünce yürüyüşünü doğurur.

Bilginin temeli. Tanrı öğretisine göre, bütün bilgiyi Ürün Ayı beraberinde taşır. Bu bilgiler, dokuz bölüme ayrılarak Tanrı'nın katının dokuz bilgisini oluştururlar.

Bundan dolayı, bilgi Saha düşüncesine göre insana bağlı olmayıp tabiattadır. İnsan bu bilgilerin sadece bir kaçından faydalanabilir. O faydalanma Hava ruhu aracılığıyla gerçekleşir.

Giriş. İnsanın Hava ruhu, başka insanın bulutunu sindirme yeteneğine sahiptir.

İnsan, hava ruhuna başkasının bulutu girerse düşüncesinin yürüyüşü ve ahlâkı, girmiş bulutun hükmü altına girer. Böylece insan bulutunu verdiği insanı taklit etmeye başlar.

Öğrenme Hava ruhun sindirme yeteneğinde yerleşir.

Öğretme de bu yeteneğe bağlı kalır.

Hava ruhu Tanrı'ya sinebilir, belâya da girebilir.

İniş. Sahalara göre, bir de “iniş” vardır. İniş, insanın Hava ruhuna başka ruhun girmesi demektir. Bu ruhla daha önce yaşayıp ölmüş insanın Hava ruhu aktarılır. Genellikle bazıları eski soyundan olur.

Hava ruhuna birisinin ruhu inerse, insan o inen ruhun ahlâkını alır, bilgisini sindirir, ilgi alanını aynen alır.

(129) Çoğunlukla ruh indiğinde insan öğretilir. Öğretilmek demek düşünceyle, zekâyla, vücutla değişmektir.

İnişin ölçüsü. İniş de bir ölçülü olur. Atalarımıza göre yakındakilerin inişleri oradakilerin inişleri ve esasların inişi diye ayrılıyor.

Yakındakilerin inişleri demek, yakın soyların Hava ruhlarının inişidir. Bu iniş sayesinde insan çok fazla güçlü olmaz.

Oradakilerin inişi demek, uzak soylarımızın Hava ruhlarının inişidir. Bu inişle insan pek çok değişime uğrar, derin bir köke sahip olur.

Esaslardan iniş demek, en uzak soyların Hava ruhunun inişidir. Bu inişle insan bambaşka bir insan olur, tabiat gibi derin güçlü olur.

Yetişme: İnen hava ruhu insandaki Hava ruhunu götürür ve çeşitli yollarda onu eğitir.

İnsan bu dönemde sancılı bir metanet geçirir. İlk olarak insan eski hâline döner ve bu zamanda Hava ruhu çok uzaklarda bulunan soylarına gider ve tabiatın derin bilgisiyle eğitilir.

Hava ruhunun soyların ve tabiatın eğitimi almasına gerçek eğitim denilir.

Siniş. Öğretim sırasında, sadece düşünce değişmez. Düşünce vasıtasıyla tüm vücut tekamül gösterir. Yeniden doğuş başlar. Buna da öğretilmenin sinişi diyoruz. Toprak ruhunu araştırırken insanın vücudu yeni şeklini alıp yedi yıla eşit olarak geliştiğini söylemiştik. Öğretilme bundan dolayı bu kadar yıl olur.

Açılma. Öğretme, genel olarak Hava ruhunun yetiştirmesi sonucunda Tanrıların gücüne ihtiyaç duyarak artar.

Öğretilmenin vücuda sinmesiyle yavaş yavaş Ana ruhta, yeni açılış oluşur; başka türlü söylendiğinde düğüm çözülür. Böylece Tanrı ailesinden gelen gücün girmesi büyür.

Uçuşu. Hava ruhu, Toprak ruhun dağılmasıyla uçar.

Sağlam olan Hava ruhu, aydınlığı takip eder.

Yenilmiş Hava ruhu, alaca karanlığı takip eder.

Kirlenmiş Hava ruhu, kapkaranlığı takip eder.

Bu uçmuş olan ruhlar, Toyuk bulutunu yaratırlar. Böylece pek çok hava ruhu bir araya gelerek bulutları oluştururlar.

Bu ruhlar ara sıra insanlara inerler.

(130) **Korunması.** İnsan Hava ruhunu korumalıdır. Hava ruhu, insan öldükten sonra yerde kalır ve gelecek nesillere yardımcı olur.

İyi Hava ruhu, gelecek nesillere iyiliği aktarır.

Kötü Hava ruhu, gelecek nesillere kötü düşüncüyü verir.

Onun için insanların Hava ruhunun tertemiz olması için gayret etmelidir. Tertemiz Hava ruhu umudu besler.

Dom!

SONUÇ

Üç Kut. Sahalara göre her insan üç ruhludur. Ana ruhu, Toprak ruhu, Hava ruhu.

Hayvanlarda da ruhlar vardır. Fakat insanın ruhları gibi açık ayrılmazlar.

Bitkilerin de ruhları vardır. O ruhlar da açık ayrılmazlar.

Sağlamlığı. Ruh sağlam olmalıdır. Sağlam ruh insanın düşüncesini ve bedenini de sağlamlştırır.

Sağlam ruh belâyı içeriye almaz.

Sağlam ruh insanın kendisinde yaşar. Bunun için böyle insanlara ruhu yerleşmiş birisi denilmektedir. Böyle insanlar kendini rahat hissederler; cömert olurlar, geniş göğüslü ve uzun nefeslidirler.

Darbeye uğraması. Ruhunu yeme diye ruhun zayıfladığını ve ruha kötülüğün girdiğini anlatırlar.

Hava ruhu darbeye uğrarsa insanın düşüncesi bozulur.

Toprak ruhu darbeye uğrarsa insan hastalanır.

Ana ruhu darbeye uğrarsa insanın soyundan birisi gider.

Herhangi bir ruhun darbeye uğraması başka ruhları etkiler.

Yönelişi. İnsan Tanrılara saygılı olamazsa ruhu onu terk eder. Buna ruhun yönelişi denilmektedir. Genel olarak söylersek ruhun yönelişi ruhun yerleşmez olduğunu gösterir.

Bu uzaklaşmış ruh, insanın kendisine çok sağlam girmez, onun için insanın dışında başka bir yerde saklanır.

Kutu uzaklaşmış insan, kendini rahat hissetmez ve kendine sahiplenmez. Her zaman başkaları tarafından incitilir ve dışlanır.

Böylece duamız şöyledir:

(131) Tanrı yavrusu
Ruh sahibi ol!

Dom!

NEFES

Önemi. Nefes de bir nevi güçtür. Nefes alarak canlı kalınır.

Görünüü. Nefes iki türdür: İyi nefes ve kötü nefes.

İyi nefes, Tanrıların verdiği nefeslerdir.

Kötü nefes, belâların verdiği nefestir.

Nefes alma. İnsan nefes aldığı için canlıdır.

İnsanın düşüncesinin ve vücudunun gelişmesi hangi nefesi aldığına bağlıdır.

Tanrıların gücüyle ortaya çıkan nefesle doğan insan, iyi nefesi alma temayülündedir.

Belâyla ilişkili olan insan kötü nefesi alma temayülündedir.

Hava. Havayla nefes alma yolları bunlardır: Burun veya ağız yoluyla hava insanın akciğerlerine girer sonra kullanıldıktan sonra dışarıya atılır.

Çektığımız nefese ak nefes, çıkardığımız nefese kara nefes denir. Bundan dolayı duada:

Ak nefesimizi

Biriktir.

Kara nefesimizi

Koru,-

derler.

Yolu. Havanın da yolu vardır. Hafif olan havanın yolu doğu gökten başlar.

Kuru havanın yolu güneyden olur.

Nemli havanın yolu kuzeyden gelir.

Ağır havanın yolu batı göğünden başlar.

Etkisi. Hafif hava insanı rahatlatır.

Kuru hava insanı kurutur.

(132) Nemli hava insanı ezer.

Uzunluğu. Nefes uzun ya da kısa olur.

Uzun nefesli diye Tanrı'nın nefesini kullanan birisine derler. Böyle nefesli kişilerin vücutlarına Tanrı gücü girer.

Uzun nefesli insan sağlam olur, parlak düşüncelidir, yorulmak bilmez, sabırlı ve cömerttir.

Kısa nefesli diye, Tanrı'dan gelen nefesi çok az miktarda çeken insana denir. Böyle insanların vücudunda muhakkak bir sakatlık olur, sabırsız ve düşüncesizdir, çabuk yorulurlar.

İnsan tabiatla tam dengeyi sağlarsa, anlarsa sonsuz bir nefesi olur.

Genişliği. Nefes geniş ya da dar olabilir.

Nefesi genişlemiş insan, Tanrı gücünü daha fazla kullanır; böylece vücudu sağlamlaşır; eski hlini alır.

Nefesi daralmış insan, Tanrı gücünü daha az kullanır; böylece vücudu zayıflar.

İnsanın nefesi ne kadar genişse insanın düşüncesi de o kadar geniştir.

Dar nefesli insanın düşüncesi de kesilir.

Ağırlığı. İnsan nefesinin ağırlığı olur.

Ağır nefesli diye başka insanları ezen insana derler.

Hafif nefesli diye insanları rahatlatan ve sevindiren insana derler.

Derin nefes. Hava ile nefes almadan başka, iyi nefes alma veya derin nefes alma denilenler de vardır. Böyle nefesi sıradan insanlar hissedemezler.

Derin nefeste iyi nefes ile kötü nefes belli olur.

Bu nefes, vücut vasıtasıyla gerçekleştirilir. Bunlar sırasıyla olurlar: Nefes aldığımız organlar, oybanlar⁵, gözenekler.

Nefes aldığımız organlar. Sahalara göre, insanın bedeninde bazı bölgeler vardır. O yerlere iğne batırılır, bardak konulur, delinir, okşanılır.

Oybonlar. İnsanın bedeninde nefesin içeriye girmesini sağlayan esas bölgeler vardır. Onları, oybon diye adlandırırılar.

Bazılarına göre oybon deliğiyle insana iyi nefes üflenmesi mümkündür.

Oybonların oybonlarına belâ girdiğinde, o yere bıçak sokarlar. Böyle bölgeden kan gelmez, açılan yara hemen geçer.

Oybonlar, insan vücudunun açık yerleridir.

(133) **Et (kas) arası delikler.** Et (kas) arası delikler çoktur. Bunların arasına nefes sinmiştir.

Bunlar bazen açılır.

Dil bunları aıyorsa, insana derin tepki bırakır.

Dil de nefestir.

Et arası delikler açılırsa hem iyi hem kötü nefes içeriye girebilir.

Esas et parçaları. Bu söylediğimiz yerlerde dolaşan nefesler, esas et parçalarında birikir. Bunların sayısı dokuzdur. Beldeki dokuz bölge arasında oluşmuş dokuz âdet et parçası hakkında bahsetmiştik. Onlar esas et parçaları olur.

⁵ Kışın gller buz tuttuğunda hayvanların su içmelerini sağlamak için donmuş glde açılan delik; şaman elbisesinin arkasında "an iye doyd" hamını taşıyan, yuvarlak demir üzerinde dünyayı tasvir eden delik; yaralanmaya en müsait yer.

Nefes çekme. İnsan nefesi çekerek havayı alır. Sıradan insanlar böyle düşünür. Açık vücutlu insan nefesi çekerek havayı almadan başka derin bir nefes de alır.

Derin nefes ilâhî nefestir. Tanrıların gücünü almak derin nefes demektir. Belâların kara bulutlarını almak da derin nefes demektir. Kendisinde ruhu toplar.

Tanrıların gücüyle nefes alan insan kendi vücudunu geliştirir. Kendisinde iyiliği (ruhu) biriktirir.

Belâlardan nefes alan insanın vücudu hastalanır, zayıf düşer.

Ağızla (burunla) nefes çekmenin dışında vücudun diğer bölümleriyle de nefes alma vardır.

Vücutla nefes almak için gözenekleri açabilme, kendine iyi gücü sindirmek için çok faydalıdır.

Derinden Çekmek. Nefes almanın bir çeşidi de derin çekmektir.

Derinden çekerek insanın ruhunu çekerler.

Derinden çekerek insandaki hastalığı emerler.

Onun için derinden çekme kötülüğe de iyiliğe de kullanılır.

Nefes Verme. İnsanın nefesini dışarıya çıkarmaya “nefes verme” denir. Sıradan adam nefes vermesi gerektiğini bilir. Açık insan hangi nefesin dışarıya çıktığını bilme yeteneğine sahiptir.

Sahalara göre nefes verme demek, kendi sıkıntılarını anlatan başkalarıyla dertleşen insanlardır.

İnsanın vücuduna hem Tanrı, hem kötü ruhların güçleri de sinebilir.

İnsanın nefes vererek, kendisine sinen Tanrı gücünü çıkarması mümkündür.

(134) Ya da insan nefes verirken kendisine sinen kötü nefesi de çıkarması mümkündür.

Üfleme. Nefesi çıkarmanın en güçlü türüne üfleme denir. Oyuun üfleme yoluyla insana iyiliği getirebilir ya da üflemeyle insana kötülüğü sokabilir.

Sonuç. Sıradan nefes alma ile derin nefes alma birbirlerine karşı gelebilirler.

İnsan sıradan nefes almayı bilmelidir, o, sıradan nefes almadan derin nefes de vermeyi öğrenmelidir. O zaman insanın nefesi derinleşir ve uzar.

Dom!

SÜR⁶

Önemi. Sür insanı canlı kılan güçtür. Sürsüz insan yoktur.

Ailesi. Sürü insana Ulu Suorun vermektedir.

Rengi. Sürün rengi yoktur, şeffaftır.

Yayılışı. Sür, insanın etrafında yayılmış ince bir tabiattır. Ondan dolayı insandan önce belli olup, etkisi altına alma yeteneğine sahiptir. Onun için misafirliğe gidecek olan kişinin sürü insandan önce belli olur.

Başka sürler. Sür sadece insanda bulunmaz. Her şey sürlüdür.

Bitkilerin sürü vardır.

Hayvanların sürü vardır.

Hastalığın sürü vardır.

Sür, her zaman bir baskı şeklindedir.

Sahalara göre, insanın rüyasında sürler görünürler.

Ölçüsü. Sürü, güçlü ve zayıf diye ikiye ayırırlar. Güçlü sürün yayılışı büyük olup etkisi de derin olur.

Kaldırılma. Sürün gücü kaldırılmaya dayanıyor. Kaldırılma demek, Tanrılarla bağlantıyı kuran dildir. İnsan düşüncesiyle ne kadar yukarı çıkarılırsa, o kadar da yüksekteki Tanrı'ya yaklaşır.

Sürün kaldırılması dokuz bölümlüdür. Bunu dallarla ölçebiliriz.

Sahalara göre, insanın gerçek içi ağaçtır. Bu ağaç, bel olup dokuz dallıdır. Oyuunlar dal denen tecrübeye sahiptirler.

Dal tam yetişirse, orada sür yerleşir.

(135) Sür, o daldaki Tanrılardan gücü tam aldığını gösterir.

Küçük sürlü insan:Aşağıdaki üç dalın içinde bulunan sürlü kişilere küçük sürlü derler.

Birinci dal, belin birinci bölümü- üreme organı-Ayuhıt yolu.

İkinci dal, belin ikinci bölümü-mide, bağırsak, İeyehsit yolu.

Üçüncü dal, belin üçüncü bölümü-ciğer-Cöhögöy yolu.

Orta sürlü. Bunlar dördüncü daldan yedinci dala ulaşır.

Dördüncü dal, belin dördüncü bölümü-mide-Hotoy Ayı yolu.

⁶ Sür, insanların, hayvanların hatta balıkların bile ruhî hayatıdır.

Beşinci dal, belin beşinci bölümü-akciğer-Ulu Suorun yolu.

Altıncı dal, belin altıncı bölümü-kalp-Aan Caahın yolu.

Yedinci dal, belin yedinci bölümü-gözler,kulaklar-Cılga yolu.

Büyük sürlü. Bunlar sekizinci daldan dokuzuncuya ulaşırlar.

Sekizinci dal, belin sekizinci bölümü-beyin-Odun yolu.

Dokuzuncu dal, belin dokuzuncu bölümü- kutsal et-Ürün Ayı yolu.

İnsan, kendi sürünü yükseltmek için gayret etmelidir. Tanrı yolundan gitmenin kurallarından biri de budur.

Genişliği. İnsan kendi sürünü yetiştirmek için tabiatla, ailesiyle, başka insanlarla bağlantısını koparmamalıdır.

Sürün yükselmesiyle yayılma da gerçekleşir.

Sür tabiatla bağlantısını koparmazsa ailesindekilerle bağlantısı devam edip başka insanlarla da bağlantı kurabilir.

Bundan dolayı bir insanın sürünün yükselmesi pek çok insanın sürünün gücüyle alâkalıdır.

Yolu. İyiliği yükseltmek diye sürün güçlenmesine denir.

İnsanların Tanrılarla bağlantıları sağlam olursa sürleri büyür.

(136) Sürleri büyümüş insanların sürleri ne kadar geniş alanı kaplamışsa, o sınırlar içinde insan, kendini daha rahat hisseder. O bölge onların yerleridir. Onlar sahiplenir.

Bundan dolayı iyiliği yükseltmek sürü yükseltmenin yoludur.

Koparma. Sür, canlının canlı olmasına yardım eden güçtür. Sürün yayılma, yetiştirme gibi yetenekleri vardır.

İnsan sürünü kendi içinde saklar, o zaman güçlü olur.

Sürünü kaybetmiş birisi, yaşam gücünü yitirir.

Belâlar, insandaki sürü çalmaya çalışırlar. Çaldıkları zaman kendilerinininki ile değiştirirler.

O zaman, insandaki sür kırmak bozmak için kullanılan güç olur. Ölü sürü, şeytan sürü diye böyle güçlere diyorlar.

Yeme. Sürü, kötü ruhlar çalarsa ona “yeme” denilmektedir.

Belâ, insana kötü bir nefesle girebilir.

Belâ, insana “üör” olarak girebilir.

Belâ, insana bulut olarak girebilir.

Belâ, insana beddua olarak girebilir.

Belânın girdiği insan, belâlara bağlı kalır derler; onu, ruhun belâlar yemeye devam ederler.

Belâ girmiş insanlar, başka insanların sağlam düşüncelerini bozmaya, vücutlarındaki sistemi alt üst etmeye çalışırlar. Bu düşünce onda, belâların sürekli onun sürünü yemeleriyle ortaya çıkar.

Bundan dolayı, belânın bulaştığı adam, başka insanların peşinden gidip insana kötü düşünceyi verip, ondaki sürü çalar. Buna da insanın insanı yemesi derler.

Yeme arttığı zaman, insanlar birbirlerine güvenmezler.

Yeme arttığında kavga, çatışma başlar.

Yeme, beraberliği dağıtır.

Korunma. Tabiat yoluyla gitmek demek “yemeye” karşı çıkmaktır, sürü güçlendirir.

İnsanlar birbirlerine karşı saygılı olmalı, birbirlerine iyi davranmalıdırlar. O zaman iyilik artar.

İnsanlar saygılı, çalışkan olmalıdırlar. O zaman hayat düzenli olur.

Hasta birisi olsun, sakat olsun, sağlam olsun insan kendi ruhunu korumalıdır, başka insanların ruhlarını korumalıdır. Buna gelecek denir. O zaman iyilik yükselir.

(137) Dua yerleşsin,
İyilik yükselsin!

VII. GELENEK, ÂDET, AHLÂK

GELENEK

(174) **Önemi.** Atalarımızdan miras kalmış ahlâktır.

Gelenek, tabiatı izlemektir.

Gelenek, Tanrı yolunu takip etmektir.

Gelenek, hayatın gayesidir.

Yetişmesi. Geleneğin yetişmesi demek, geleneğin tam yerine getirilmesiyle bağlantılıdır.

Geleneği yerine getirmek, çok büyük bir sabır ve cesaret gerektirir. Geleneği yerine getirmek için insan hayatını vermelidir.

Sadece Tanrı ile bağlantılı olanlar geleneği yerine getirir.

Çeşitleri. İki çeşit gelenek vardır: sıradan gelenek ve üötüülı gelenek.

Sıradan gelenek. Üötüülı eğitimi olmayanlar sadece sıradan gelenekleri yerine getirir.

Sıradan gelenek Tanrı yolunun en alt şeklidir.

Sıradan gelenekle yaşayan insan üötüülı gelenekle yaşayanın sözünü dinlemelidir, o zaman bir yerde kaybolmaz.

Sıradan gelenekle yaşayan insanla, üötüülı gelenekle yaşayan insanlar birbirlerini karşılıklı olarak desteklemelidir. O adet, azalıp zayıfladığında âlim kişi tamamlamalıdır. O zaman Tanrıların duaları çoğalır, ruhların akışı devam eder.

Sıradan gelenekle yaşayan insan Tanrı öğretisini bilmeli, sadece Tanrı öğretisine açık olmalıdır.

Üötüülı gelenek. Tanrı öğretisine göre, mesleği derin şekilde almış insanların tamamı üötüülı geleneğe sahiptir.

Üötüülı gelenek, Tanrı öğretisini tüm vücuduna sindirmek demektir.

Böyle insanlar Tanrı'dan güç alırlar.

Üötüülı eğitimin en derin türüne Oyuun eğitimi denir.

Ak oyuun. Ak oyuun gücünü Tanrılarından alır. Ona bazen Tanrı oyuunu derler.

Ak oyuun etkisini duayla sağlar. Onun için ona bazen duacı derler.

Ak oyuunun düzgün davranışlar hakkında anlatımları vardır. Ondan dolayı ona bazen anlatıcı denir.

(175) Masalın, destanın, şarkının, türkünün tamamı Tanrı oyuunun anlatımının türleridir.

Ak oyuun Tanrı öğretisini izler.

Ak oyuun ısıahı gönderir, ondan dolayı ona bazen ısıahın oyuunu derler.

İsimleri. Ak oyuunun eğitimini başarmanın eski adları vardır: Toyon, Bahşı, Tanxa.

Toyon. Toyon diye Tanrı eğitimini yöneten kişiye denir.

Bahşı. Tanrı eğitimindeki âdetleri gerçekleştirmiş birisidir.

Bahşı yerleşim bölgelerinde Tanrı eğitimini başlatır.

Tanxa. Tanrı eğitimini tüm vücuduyla hissetmiş, algılamış kişidir.

Tanxa sıradan geleneklerle yaşayanlara Tanrı eğitimini öğretir.

Devamı. Devamı tam olmalıdır.

Ak oyuunun eğitimini almış insanların devamı tam olmak zorundadır. Demek ki, onlar Tanrı eğitiminin bütün âdetlerini yerine getirmek zorundadırlar.

Sıradan yeteneklerle yaşayan insanların âdetleri ara sıra da uygulamaları gerekir.

Kara oyuun. Kara oyuun belâlarla bağlantılıdır. Ondan dolayıdır, ona bazen şeytan oyuun'u derler.

Kara oyuun bedduayı kullanır. Ondan dolayı ona beddua sahibi denilir.

Kara oyuun da eğitimidir. Onun eğitimi belâların yollarını bilmesine dayanır.

Kara oyuunun eğitimi. Oyuun adayının Hava ruhuna yukarıdaki şamanların başından ruh iner. O zaman insanda oyuun olma yeteneği uyanır.

İniş gerçekleşikten sonra insan yetişmeye başlar.

Yetişmenin birinci bölümü vücudu parçalattırmaştır.

Vücudunu parçalattıran kişinin Hava ruhu, oyuun dağına gidip orda bulunan oyuun ağacının bilmem kaçınıcı dalında (orda serçe yuvaları vardır) kuş yavrusu gibi yuvada yatar. Böylece insan ikiye ayrılır. Görünen tarafı orta dünyadadır, fakat gözükmeyen tarafı ataların olgun eğitimlerine teslim edilmiştir.

Kuş yavrusu olarak yuvada yatan insanın ana ruhu başka yemeklere ihtiyaç duyar. O yemeği ölü ruhlar, şeytanlar getirip verirler. Yemek insanın vücudunu belâlara açılışını sağlar.

(176) İnsanın Hava ruhu olgunlaştıktan sonra vücut parçalanması başlar. Şeytanlar gelip, insanın vücudunu paylaşarak yerler. Şeytanların gelişi insanın oyuun ağacının hangi dalında bulunduğuna bağlıdır.

Küçük oyuunun dalı ancak üçüncüde olabilir. Oraya sadece ilk üç bölümün belâları gelir.

Orta oyuun yedinci dala kadar çıkacak güce sahiptir. Buraya ilk yedi bölümün belâları gelir.

Parçalanan insanın vücudundan yiyen belâ bu insanla bağlantılı olur.

Belâlar insan vücudunu yedikten sonra yeni vücudu oluştururlar. Buna “buorça” denilir.

Bu et belâlarla bağlantılı olur.

Kara oyuunda bunun sonucunda kutsal et açılır.

Parçalama bittikten sonra eğitimin ikinci safhası başlar; yolları açılmış belâlara dolaşmak. Bu tür eğitimi başka oyuun verir.

Eğitimin esası, dili doğru kullanmaya, belâların adlarını yollarını, oturdukları yerleri bilmeye, oyuunun yöntemlerini başarmaya dayanır.

Eğitim tamamlandıktan sonra oyuun “pişmeye” geçer.

Kara oyuunun önemi. Kara oyuunun belâlarla bağlantı kurması yer yüzündeki insanları korumak için yapılır.

Ak oyuun insanı sağlamlaştırır, belâlara karşı yenilmez etkiyi sağlar.

Fakat insanın ruhunu yiyen belâ girmişse sadece kara oyuun insanı kurtarabilir.

O, Hava ruhunu belâların yollarından gönderir ve hastalığın başına gidip çalınmış olan insan ruhunu geri getirip insana sokar.

İki yollu oyuun. Ak oyuun, kendi bulutunu Tanrılara kadar çıkaracak güce sahiptir.

Kara oyuun, bulutunu belâlara kadar götürebilir.

Halk hikâyelerinde anlatıldığına göre hem Tanrılara kadar yükselen, hem belâlara kadar ulaşan oyuunlar da varmış. Tanrıların gideceği zaman kendi bulutunu hafifleterek yükseltir, belâlara gireceği zaman bulutunu ağırlaştırıp indirir. Bu tür oyunlara iki yollu oyuun denilir.

Sonuç. Üötüülü eğitim Tanrı öğretisini derinleştirir, önemli kılar. Bundan dolayı üötüülü eğitimi yaratmak-ilk görev olur.

(177) O zaman ruhu korumak yerleşir. Üötüülü eğitim varsa gelenek yerine getirilebilir, âdetler uygulanabilir.

Dom!

KAYNAKLAR

Abdulkadir İnan, Tarihte ve Bugün Şamanizm, Ankara 2000

Eduard K. Pekarskiy,(POPOV,D.D.,-İONOV,V.M.) Wörterbuch der Jakutischen Sprache,Yakutsk-Petersburg. (1899-1930)-2.baskı M_L.1959.

Eduard Pekarskiy, Yakut Dili Sözlüğü, c.I,İstanbul 1945.

Celal Beydili (Memmedov), Türk Mifoloji Sözlüğü, Bakı,2003.

Jean-Paul Roux (Türkçesi : Aykut Kazancıgil), Türklerin ve Moğolların Eski Dini, İstanbul 1994.

Jean-Poul Roux (Türkçesi : Aykut Kazancıgil), Eski ve Orta Çağda Altay Türklerinde Ölüm, İstanbul 1999.

Mircea Eliade (Çeviren : İsmet Birkan), Şamanizm, Ankara 2006.

V.E.Vasilyev, Saxa Törüt İteğele Bılırgı Sehennere, Cokuuskay, 2006.